

TEMELJNE VRIJEDNOSTI EVROPSKIH INTEGRACIJA U SVJETLU GEOPOLITIČKIH PROMJENA

Dr. sc. Srđan Vukadinović, redovni profesor

Akademija dramskih umjetnosti Univerziteta u Tuzli
ZAVNOBIH-a 2, 75000 Tuzla, Bosna i Hercegovina
srdjan.vukadinovic@untz.ba

Sažetak

Promjene u geopolitičkim dešavanjima mijenjaju i temeljne vrijednosti pojavnosti. Za račun političkih i ekonomskih interesa spremno se odstupiti od civilizacijskih načela i vrednota. Proces evropskih integracija je put i način konsolidovanja cjelokupne društvene strukture na principima opštevažećih standarda. Uobličavanje društvene strukture u formu integracionih zahtjeva je proces kome trebaju biti podvrgnuti svi podstrukturni segmenti. Procesu evropskih integracija ne doprinosi samo država, već društvo u cjelini, odnosno društvena struktura svojim djelanjem. Integracioni procesi su imperativ tranzicije svih podstrukturnih segmenata po načelima univerzalnosti, a ne sektaštva. Naravno, tako nešto se ne odnosi samo na zemlje koje kreću u taj proces, već i na one koje su integrisane. Ne mogu jedni standardi biti za jednu zemlju ili grupu zemalja, a drugi za druge. Put u integracije je interes kako svih građana tako i cjelokupnosti obuhvata izgradnje društveno strukturnih dijelova. Integracioni procesi ne trpe politiziranje, već potpunu posvećenost tome djelanju svih konstituenata društvene strukture. Posebno značajan podstrukturni segment u tom dijelu je pravo kao skup normi koje treba da regulišu integracioni proces prema opštevažećim načelima i koji je posebna vrednota. Osnovnu dimenziju prava u procesu integracija predstavlja poštovanje pravne norme. U tom smislu stvaranje uslova i pretpostavki za njeno sprovođenje je imperativni zahtjev razdoblja evropskih integracija. Integracije u institucionalnom smislu mora pratiti jasna i precizna legislativa, usklađena sa evropskim pravnim standardima. Jer integracije osim institucionalnog pristupa mogu imati i vaninstitucionalni pristup, koji zahtijeva neke druge norme. Takav pristup je suprotan korelaciji pravo – evropske integracije. Geostrateške turbulencije ne bi trebalo, po logici stvari, da mijenjaju, pa samim tim i urušavaju sistem vrednota koje su temeljne po proces integracija.

Ključne riječi: vrijednosti, evropske integracije, pravo, svijest, individualizam, relativizam

1. Uvod

Pristup evropskim integracijama zahtijeva kompletan preobražaj društvene strukture. Neminovno je da su dvije podstrukturne sfere u tom kompleksu pojavnosti najznačajnije. Jedna je svijest, a druga pravo. Integrirajući kapaciteti i ekonomske i političke i kulturne i svih drugih podstrukturna zavisice od toga koliko i kako se budu kretali strukturni segmenti svijesti u prihvatanju evropskih integracija kao organskog dijela i čovjeka i društva. Od prisustva svijesti u tom procesu zavisi i kako će se sprovoditi pravne norme i koliko će cjelokupna sfera prava biti u mogućnosti da kreira integrirajući ambijent.

Evropske integracije nisu jedan čin, političke ili neke druge prirode, već kompleksan proces koji treba da iznese na društvenu pozornicu kompletna struktura jednog društva. Nije samo sfera države nešto što treba da uvede sve zemlje Zapadnog Balkana u naznačeni proces. Prihvatajući evropske integracije kao proces, stvaraju se određene pretpostavke za razvoj i konstituisanje svijesti pojedinca o neophodnosti bitisanja u takvom procesnom stanju. Pretpostavka konstituisanja svijesti utire put pravu da na principima pravne norme i nečega što je standard, a ne izuzetak, vaspostavlja pravno postojani ambijent integracija.

Prilikom svih preobražaja društva, poslije svijesti, transformiše se pravna podstruktura. Normativno se prilagođava novim zahtjevima ambijenta i stvara normativne pretpostavke za sve druge tranzicije. Tako i u slučaju evropskih integracija pravna infrastruktura treba da stvori uslove za integriranje i ekonomije i kulture i svih drugih oblasti čovjekovog bitisanja i egzistiranja. Zbog toga sve djelatnosti i podstrukturni segmenti društva treba da pomognu pravnoj sferi da konstituiše takav pravni okvir koji će uvažiti i normativno regulisati većinu specifičnosti svake od tih sfera. Uobličavanjem integrirajućih standarda u normativnu strukturu sve djelatnosti će biti u prilici da slobodno pokušaju ostvariti određene pogodnosti koje im nose integracije. Ako ne budu u prilici da pomognu pravnoj sferi u uobličavanju specifičnosti iz svoje djelatnosti, teško da će uspjeti da se integriraju u harmonizovani evropski prostor djelanja. Mnogo je bitno da se svi podstrukturni segmenti društva, svojim unutrašnjim kapacitetima, posvete definisanju sopstvenih specifičnosti a da pravnoj sferi prepuste da formuliše to u vidu norme. Pozitivan odnos segmenta društvene strukture i povjerenje u pravo da će njihove interese normirati na način primjeren njihovom lakšem uključivanju u integrirajuće tokove je imperativni zahtjev za uspješno stvaranje pretpostavki za početak kompleksnog društvenog procesa koji se određuje kao evropske integracije.

2. Odstupanje Evrope od prvotne vizije

Temeljne vrijednosti na kojima je nastajala Evropa nakon pada Berlinskog zida su trebale biti pravda, sreća, blagostanje, mir. Dvadesetak godina nakon početnog poleta malo je ostalo od toga tada deklarirajućeg. Bio je to evropski polet, koji je razvijao optimističke poglede na čovjeka i društvo.

Međutim, umjesto razumijevanja i shvatanja različitosti na vrijednosno tretirajući način, vremenom se pojavio određeni konformizam zasnovan na načelu da treba što više i što brže zaraditi. I potrošiti, naravno, sve to još brže. Samim tim ostajati u zavisnosti od krupnog kapitala. Vremenom su se zaboravljale ili potiskivale u drugi plan maksime da čovjek ne živi samo od materijalnog blagostanja, već mnogo više od onog uzvišenog duhovnog koje oplemenjuje i razvija empatiju za sve što je drugačije, što je različito, što je ugroženo i što se nastoji marginalizovati.

Rezultat je to geostrateških promjena u svijetu koje sve više razvijaju i promoviraju individualizam i relativizam, koji potkopavaju Evropu vrijednosti i kulturoloških dosega. Na taj način Evropa nema budućnosti jer svaki pojedinac i grupa kojoj pripada brani i štiti samo vlastite interese. Bez pravednosti i solidarnosti, bez poštovanja pravne norme u relacijama u društvu i razvijanja svijesti o njoj kao takvoj društveni život tone u nasilje. Zapravo, geopolitičko divljanje dovodi Bosnu i Hercegovinu sve više u poziciju da postaje rizično društvo. Zbog toga ne treba da začuđuje to što terorizam i „mafija jača od države“ prosperiraju na evropskom terenu tamo gdje se kuju integracije.

U tom smislu brojni zakoni što se kreiraju u evropskim zemljama usmjereni su protiv istinskog dobra čovjeka i društva.

Pojavio se jedan relativizam, i to najviše u moralnom području. Svako želi poštovati sebe i svoje zakone, a drugome kako bude.

Mnogi su se ipak i pored toga u toj i takvoj Evropi spremni žrtvovati za veću solidarnost i empatiju, i za veći kvalitet života. Spremni su se žrtvovati za promicanje opšteg dobra za račun svog individualnog.

Ukoliko se Evropa ne vrati na staze proklamirane sredinom devedesetih godina XX vijeka, a koje se tiču hoda prema onim idealima koji su zacrtani na početku kada je Evropa i stvorena, prijeti ozbiljna (de)konstrukcija. U tom smislu vrednote pravne norme i njeno poštovanje, a ne političkih kalkulacija, temeljna su kulturološka vrednota Evrope. Pri tome, ako se to radi iz prirodnih i organskih poriva, a ne vještačkih, onda to dobija novu dimenziju kvaliteta.

3. Karakterologija normativnog okvira društvene strukture u svjetlu evropskih integracija

Normativni okvir društvene strukture determinišu tri nivoa vrijednosti: ideja, norma i stvarnost. Za objašnjenje i razumijevanje normativnog okvira društvene strukture neophodno je utvrditi odnos norma – stvarnost. Svaka norma svoje sadržajno bogatstvo ispoljava primjenom u stvarnosti. Znači, norma kao pravno realizovana ideja zakonskog i programskog određenja društvene strukture i podstrukturnih segmenata zavisi od adekvatne odnosno neadekvatne primjene u stvarnosti. Sama stvarnost može doprinijeti daljnijem sadržinskom obogaćivanju norme, a samim tim i obogaćivanju (idejnom i sadržinskom) društvene strukture. U najširem smislu riječi norma se javlja kao rezultanta odnosa ideja – sadržaj pojave¹, u konkretnom slučaju društvene strukture. Od uspostavljenog odnosa između ideje i sadržaja pojave zavisi i postojanost norme. Analiza normativnog okvira društvene strukture pokazuje da se usljed nefunkcionisanja norme u stvarnosti ili njenog neadekvatnog ostvarivanja vrši izmjena norme koja reguliše određeni podstrukturni segment, ili određenu pojavnost, odnosno ponašanje. Umjesto da se otklanjaju uzroci neadekvatno uspostavljenog odnosa između ideje i sadržaja društvene pojave / društvene strukture, zakonodavcima i politici u ambijentu Zapadnog Balkana najlakše je bilo i jeste promijeniti normu i donijeti nova zakonska rješenja. Integrirajući tokovi su nešto što je u strukturnom smislu kompaktno i što je zasnovano na standardu. Standard je u društvenom ponašanju univerzalna kategorija koja važi u svakom prostoru i svakom vremenu. Opstaje kao konstanta na koju se pozivaju pojedinci, grupe i institucije u tumačenju i objašnjenju svoga bivstvovanja i egzistiranja. U integrisanom ambijentu nije moguće da jedan standard važi za jedan dio, a drugi za drugi ili treći. Univerzalizacija je osnov integrirajuće harmonizacije. Jer integracije nemaju centralizovani karakter, već harmonizirajući. U harmoniji sa standardima, koje nužno definišu norme, uspostavljaju se relacije i interakcije ljudi i djelatnosti. Međusobne relacije konstituenata društvene strukture daju dinamički karakter procesu integracija. Pri tome trijada interakcionog dejstva između norme, društvene strukture i integracija je lakmus papir provjere kvaliteta kompleksnog procesa koji treba da spaja, a ne razdvaja, uprkos svim različitostima koje postoje.

4. Evropske integracije – svijest i institucionalnost

Integracioni procesi su kompleks aktivnosti u koje svi sudionici ulaze dobrovoljno i u uvjerenju da je to interes svih konstituenata integracija. Uko-

¹ Andrija Gams, *Društvena norma (pojava – nastanak i značaj)*, „Savremena administracija”, Beograd, 1990, str. 67-81.

liko neko od konstituenata, bilo da su u pitanju pojedinci, grupe, institucije i djelatnosti, ulazi nevoljno u procese integracija, pri tome konstatujući da mu, možda, neće biti bolje nego u predintegracionom razdoblju, onda se taj čin ne doživljava organski, već kao nametnut i vještački. Tada već integracije nisu i ne mogu biti dio bića pojedinca, grupe, institucije ili sfere. Procese integracija je moguće uspješno realizovati jedino ako postoji svijest i u regionu Zapadnog Balkana, i to u svakom konkretnom društvu, isto kao i u evropskim prijestonicama, o dvosmjernosti toga procesa. To je tada interes i ambijenta Zapadnog Balkana i država Evropske unije.

Zbog toga se s pravom postavlja pitanje da li evropske integracije podrazumijevaju institucionalno integrisanje u sistem Evropske unije ili integrisanje u sistem integrirajućih vrednota. Tačno je da jedno bez drugog ne ide, ali još vidljivije je da u ambijentu Zapadnog Balkana postoji velika disproporcija između želja i nastojanja ka institucionalnim integracijama i još uvijek neizgrađenog sistema evropskih vrijednosti. Uspješno obavljena tranzicija u svim sektorima čovjekovog djelovanja podrazumijeva kvalitetan pristup evropskim integracijama. Napredak i preobražaj svake društveno strukturne sfere je neophodan kako bi zemlje Zapadnog Balkana ušle u integracione procese. To je abeceda integracija. Ali ako se u većini zapadnobalkanskih držav(ic)a tranzicija doživljava kao proces koji ima inverzan karakter, u kome su te zemlje u drugoj polovini druge dekade trećeg milenijuma još dalje od uspješnog završetka preobražaja nego što su bile na početku toga procesa, onda je jasno da postoje značajne teškoće u tom djelovanju. Budući da nije izvršena tranzicija one najznačajnije sfere, sfere svijesti, onda je prolongiranje uspješnog završetka integracija nešto što je realnost. Institucionalni pristup evropskim integracijama ne znači puno ako još uvijek ne postoji razvijena svijest o civilizacijskim i kulturološkim dostignućima Evrope kao organskim sastavnicama sopstvenog bića. Ne postoji u potpunosti formirana svijest kod većine stanovništva zapadnobalkanskog područja o poštovanju civilizacijskih vrednota koje se zasnivaju na poštovanju reda, rada, različitosti, ljudskih prava, organizacije i sistema. Bez tako konstituisane svijesti nema ni uspješnog priključenja integracijama. Bez tako sprovedene i završene tranzicije svijesti nije moguće konstituisati pravo i pravni sistem koji će počivati na pravnoj normi koju će se svi truditi da poštuju, a ne da traže pravnu prazninu zarad ostvarenja svojih uskih interesa.

Neće se uspjeh u integracijama postići onda kada zemlje Zapadnog Balkana budu konačno uključene u evroatlantsku porodicu. One će biti institucionalno uključene, ali ne i po strukturnim segmentima svoje svijesti. A to će onda i dalje stvarati određene konfliktnosti i prepreke u funkcionisanju

tako integrisanog prostora. Pogrešno je razmišljati o tome i u tom pravcu da će integracije i ulazak u sistem Evropske unije otkloniti sve protivrječnosti i sukobljenosti na jednom trusnom području. Pri tome taj ambijent je opterećen mitomanijom i unutrašnjim stanjima koja je teško predvidjeti. Usljed nedostatka svijesti o prihvatanju evropskih civilizacijskih vrijednosti kao organskog dijela svoga bića, a to je jako teško postići za par godina, zapravo nikako nije moguće, ti državni ambijenti će i dalje tražiti u pravu prazan prostor da bi ostvarili neke svoje zahtjeve i interese. Odnosno, umjesto da postanu pružaoci usluga, što je i cilj evropskih integracija, i dalje će se tražiti pravne mogućnosti da se i dalje bude korisnik određenih „blagodeti“ i usluga. Smatranje i prihvatanje evropskih integracija samo kao dobijanje određenih prava, a ne i obaveza, ključna je kočnica u segmentiranju svijesti pojedinaca, grupacija i realiteta koji se kreću ka integriranju.

5. Pravo i evropske integracije – istovjetni aršini za sve

U integrirajućem ambijentu u kojemu su odnosi zasnovani na harmonizaciji, a ne dominaciji ili subordinaciji, pravna norma i standardi su istovjetni za sve pojedince, grupe, institucije i djelatnosti. Ne mogu se ponekad praviti izuzeci, prema zahtjevima politike, jer to onda integracije uvodi u haotično stanje. Praksa moćnih svjetskih i evropskih država da prema svojim miljenicima i saveznicima primjenjuju neka posebna pravila, a ne standarde, nešto je što, uz nedostatak svijesti o integriranju civilizacijskih vrednota, može imati razarajuće dejstvo po cjelokupni proces integracija. Podvodeći ostvarivanje svojih interesa, kada je riječ o pojedinim državama Zapadnog Balkana, pod specifičan slučaj, a ne pravilo, znatno se podrivaju temelji konstituisanja toliko potrebne svijesti o neophodnosti integracija.² Primjeri Kosova, odnosno Južne Osetije i Abhazije, kao i nevaženje norme krivičnog i ratnog prava za privođenje pravdi pred tribunalima za ratne zločine državljana nekih velikih zemalja svijeta, ozbiljne su prepreke punom i organskom definisanju i zao kruživanju procesa evropskih integracija, zasnovanom na principima prava. Takva praksa izuzetaka dovodi do stanja u kome se konstituenti složenog procesa integracija neće moći uvijek pouzdati u sigurnost pravnog sistema i imati određenu zaštitu. Usavršavanje prava i pravne norme u smislu univerza-

² Primjer priznanja nezavisnosti Kosova jedan je od izuzetno karakterističnih slučajeva gdje ne važe isti pravni aršini za sve. Garantujući teritorijalnu nepovredivost država koje su nastale nakon raspada bivše Jugoslavije, SAD i najveće zemlje Evropske unije su priznale nezavisnost Kosova. Kada se istovjetna situacija dogodila i prilikom zahtjeva za otcjepljenje Južne Osetije i Abhazije od Gruzije, pomenute zemlje su to nazvale separatističkim regionom, dok za Kosovo tako nešto ne primjenjuju. Pri tome, primjer Kosova kao izuzetka u slučaju dvije republike sa Kavkaza ne važi.

lizacije i standardizacije na putu ka evropskim integracijama su ključni prioriteti razvoja i svake zemlje Zapadnog Balkana, kao i zemalja Evropske unije, ali ne kao pripadnika institucije, već baštinika civilizacijskih i kulturoloških vrijednosti. Primjena različitih aršina za određene zemlje u tumačenju načela prava je nešto što i zemlje iz sastava Evropske unije vraća na nivo pred-integracione svijesti, kada ne mogu da razumiju i shvate osnovnu vrednotu civilizacijskog i kulturološkog napretka Evrope, koja počiva na poštovanju prava i pravne države za sve konstituente. Navedeni slučajevi Kosova, Južne Osetije i Abhazije, kao i praksa pred raznim krivičnim tribunalima koji se formiraju kao *ad hoc* tijela Ujedinjenih nacija ili Evropske unije za građane pojedinih država, pokazuju različitost aršina primjene prava. Navodi to na zaključak o dvjema stvarima u tom smislu: jedna je da još uvijek ni građani ni političari nekih velikih evropskih zemalja nisu u potpunosti prihvatili standarde evropskih civilizacijskih i kulturoloških vrednota, ili, druga, da u integriranoj zajednici žele da imaju odlučujuću ulogu zasnovanu na dominaciji. Zbog toga proces evropskih integracija zasnovan na pravu i pravnoj normi ne može imati harmoniziranu strukturu, kako se naglašava, već onu koju opredjeljuju moć i dominacija. Prava čovjeka, i iz njih proistekla prava grupa, zajednica, institucija i djelatnosti, temeljne su vrijednosti integracionih procesa i ona se zasnivaju i ostvaruju najbolje i najefikasnije kroz univerzalnu pravnu normu. Prava moraju počivati na uzajamnosti i univerzalnosti. Samo tako postižu funkciju određenosti, a ne neodređenosti, nejasnosti ili nemanja odgovora na pojedina značajna pitanja. Harmonizacija evropskih integracija se postiže primjenom prava, uzajamnošću i tolerancijom, a kaos poremećenih odnosa se ostvaruje različitošću aršina, nepoštovanjem pravne norme i standarda, osionošću i nametanjem sopstvenih interesnih rješenja.

6. Kriza Evrope i urušavanje početnih obećanja

U krizi je Evropa, sredinom druge dekade trećeg milenijuma, zato što je zaboravila početna obećanja. Odnosilo se tako nešto na kulturnu i nacionalnu autonomiju, što su bili temelji EU na njenim počecima. A EU se odmakla od toga. Može se reći da je EU „isfolirala“ države i „odrezala ih“. Države su se našle u situaciji da im se svrha gubi u korist regija i decentralizovanih elemenata. Ali posvuda se dešava povratak prema državi. Uporedo sa fenomenom povratka državi, kao što je slučaj sa vjerovatno najvećim silama u tretiranom razdoblju – Kinom i Rusijom, veliča se i nacionalni duh. Ipak, nesumnjivo je da postoji potreba za sinergijom na razini kontinenata i regije.

U situaciji kada Rusija slijedi transkontinentalnu, pa čak i neoimperijalističku logiku, Evropa mora dati ujedinjeni geopolitički odgovor kao naddrža-

va evropskog kontinenta. A naročito je značajno iznaći i dati takav odgovor kada se Evropa suočava sa transteritorijalnim prijetnjama poput islamističkog terorizma, nelojalne konkurencije SAD-a, koje namjeravaju implementirati Transatlantski sporazum itd.

7. Geopolitičke turbulencije i EU

Katkada je veoma protivvrječno zagovarati ideal nacionalne države i u istom težiti jakoj i geopolitički homogenoj evropskoj državi.

Ideja Evrope bila je da bude pravna zajednica koja promiče određene vrijednosti koje, uostalom, proizilaze iz kulturološke i civilizacijske tradicije. Evropa je *de facto* sagrađena kao federacija, samo što to niko nije izgovorio. Riječ federacija nikako se ne smije upotrijebiti, kao ni ustav. Zato se i govori o ustavnom sporazumu, a ne o ustavu. Evropa se tako konstituisala. Ali geopolitička i strateška Evropa ne postoji. Sredinom druge decenije trećeg milenijuma Rusija ponovo postaje velesila, kao i Kina. Ulogu velesile su izgubile SAD i ponovo bi htjele čelnu poziciju u svijetu. Način koji zagovara Donald Trump (Trump), da se tako nešto postigne, sigurno nije najbolji. Obećavajući da će „izliječiti duboke rane Amerike“, novoizabrani američki predsjednik naglašava „da će prestati sa pokušajima da ruše vlade širom svijeta“, pri čemu će saradivati sa drugim zemljama u borbi protiv terorizma.³ Dešava se to u razdoblju kada je EU i politički ali i diplomatski patuljak. Ne uključuje se u rješavanje svjetskih problema, bilo da je riječ o Iraku, Siriji ili drugim sukobima.

Glavni akteri u geostrateškim turbulencijama postaju Rusija i nove sile kao Kina i Iran, ali tu je i SAD. Francuska nema nikakvu ulogu. A nema je ni EU. Nema odbranu. Nema vojsku. Vidljivo je to što se trenutno događa. Velike evropske zemlje kao što su Velika Britanija i Francuska u prošlosti su imale diplomatiju i politiku koje su proizvele negativne posljedice. Kada se tako nešto govori, misli se na kolonizaciju i dekolonizaciju. Nije pitala Francuska za mišljenje evropske zemlje o tome kako i kakvu će tada voditi spoljnu politiku. Ali kada su nastale negativne posljedice, francuske i evropske politike i diplomatije nastoje ih sa svim članicama EU podijeliti. Njihove neusklađene diplomatije žele se uskladiti oko toga kako se nositi sa posljedicama. Ali ne žele se usaglasiti o načinu vođenja spoljne politike.

8. Ka vodećoj ulozi prava u procesu evropskih integracija

Proces evropskih integracija u institucionalnom smislu, u svojoj cjelovitosti, počiva na preobražaju društvene strukture i načelu prava. Pravo i uspo-

³ Govor Donalda Trampa u prvom obraćanju u Sinsinatiju, koji je prenio *Washington Examiner*, 3. decembar 2016.

stavljanje univerzalnog pravnog sistema za sva pojedinačna i grupna rješenja obezbjeđuje stabilnost evropskim integracijama. Isticanje i naglašavanje jedne podstrukture društva, one pravne, u konstituisanju i zaokruživanju procesa evropskih integracija ne znači favorizovanje i dominaciju ovog segmenta. Svi društveno strukturni segmenti, u svojoj cjelovitoj preobražajnosti, tvore integrativni ambijent. Ali određeni od njih, kao pravni, imaju strukturu i logiku sistema koja neizostavno traži poštovanje reda poteza. A evropske integracije ne smiju biti stihijski izvedene. One kao dinamički proces imaju svoju postupnost i red poteza koji se mora uraditi da bi proces bio zaokružen u svojoj cjelovitosti. Na isto tako strukturiran i smišljeno uređen red poteza navodi i potreba preobražaja još jednog društveno strukturnog segmenta, a to je svijest. Bez tranzicije svijesti u smislu prihvatanja civilizacijskih i kulturoloških vrednota evropskog sistema nema uspješno implementiranih pravnih normi u društvenom ambijentu. Takođe, bez promjene strukture svijesti neće biti moguće prihvatiti proces evropskih integracija kao harmonizaciju odnosa i kao jedan prirodni i organski sastavni dio i čovjeka i društva. Svijest stvara ambijent i društvene preduslove za sprovođenje i ostvarivanje norme. Bez ambijentalnosti i pogodnih uslova za primjenu nema ostvarivanja pravne norme. Bez pravne norme nema primjene standarda. A bez standarda nema harmonizacije u evropskom integrisanom prostoru. Bez tih segmenata biće prisutnost integracija doživljavana kao vještačka, a odnosi u njima tretirani kao neharmonizirajući i dominirajući. Tada se ne može govoriti o evropskim integracijama kao skladu društvenih odnosa i prirodnoj simbiozi društveno strukturnih segmenata, već kao o procesu koji je doveo do disharmonije, lutanja i previranja u ionako konfliktnom realitetu.

Nepovjerenje u evropske integracije dodatno čini ovaj proces složenijim i komplikovanim. San o integrisanom i harmonizovanom evroatlantskom prostoru je ostvariv samo uz punu korelacionu simbiozu svijesti, prava i integracija. Dakle postupna i temeljna cjelovitost svih segmenata društvene strukture. Evroatlantske integracije se neće i ne mogu uspostaviti za jedan dan, niti će se za jedan dan ulaskom u integrativni prostor bitno promijeniti kvalitet života većine stanovništva. Ali se hoće stvoriti preduslovi za obje stvari, koje mogu značajno uticati na putu ka harmoniziranom globalnom društvu u kome će konflikti i uništenje biološke supstance biti svedeni na minimum.

9. Umjesto zaključka: Refleks geopolitičkih dešavanja na Bosnu i Hercegovinu i njen put ka EU

U razdoblju kada je EU zahvatila teška politička, ekonomska i finansijska kriza Bosna i Hercegovina pokušava da trasira svoj put ka integracionim (ne)

udruživanjima. Duboka je i raznolika kriza koja je zahvatila EU. Tu je kriza planova i kriza identiteta. Mnogi značajni i veliki autoriteti predviđaju i raspad EU, konstatujući da bi to bio „tragičan razvoj događaja” (Noam Čomski, *Russia Today*). Zbog neuspjele neoliberalne politike „ljudi su razočarani, gnjevni, sa srušenim nadama za budućnost“ (Ibidem).

Budućnost i perspektiva Bosne i Hercegovine u smislu doprinosa građenja Evrope opterećene su brojnim, prvenstveno unutrašnjim pitanjima, a potom i onim koja su rezultat geostrateških nesnalaženja i nesigurnosti. Proces pristupanja EU za Bosnu i Hercegovinu će trajati jako dugo, vjerovatno najduže do tada. Zapreke za Bosnu i Hercegovinu na tom putu će se množiti. Biće „popločan“ taj put i ucjenama, ali i blokadama koje će dolaziti sa strane pojedinih zemalja, ali i briselske administracije. Sve zemlje južnoslovenskog ambijenta, počevši od Hrvatske, koja je pristupila Evropi u periodu kada je kriza generirana u ogromnim razmjerama, pa do onih koje su trenutno na tom putu, vraćaju Evropskoj uniji kredibilitet. Pokazuju i te zemlje, ali i Bosna i Hercegovina, da je EU, ipak, privlačna. Čine sve zemlje južnoslovenskog ambijenta EU uslugu. Ali to se ne ističe dovoljno. U tom smislu Bosna i Hercegovina nije dovoljno naučila od Evrope. Situacija je dvosmjerna. Evropa nije podučila i ne podučava Bosnu i Hercegovinu. U Bosni i Hercegovini treba podučavati o Evropi. Ali i Evropu treba podučiti o Bosni i Hercegovini. Time Bosna i Hercegovina pridonosi Evropi. Svojom istorijom, geostrateškim položajem i time što je na razmeđu raznih kultura i civilizacijskih susretanja. U državi Bosni i Hercegovini mnogi znaju bolje od nekih zapadnih Evropljana koji se ne znaju tako dobro nositi sa multikulturalizmom kako i na koji način to raditi.

Degradacija države za sobom povlači i slabljenje naroda. A dislokacija naroda gubitak nezavisnosti. Napredak se ne podstiče samo mašinama i kreditima. Za njega su prije svega zaslužni ljudi. A oni su komparativna i vrijednosna prednost Bosne i Hercegovine u geostrateškim turbulencijama, koje nemaju svoj tok pravilnosti, niti logiku sistema.

Literatura

- Devuyst, Y. (2008), *The European Union Transformed*, Bruxells.
- Gams, A. (1990), *Društvena norma (pojava – nastanak i značaj)*, „Savremena administracija“, Beograd.
- Parkin, F. (1995), *The Social Analysis of Class Structure*, Tavistock Publication, Harper and Row Publishers, London.
- Telo, M. (2007), *Europe: A Civilian Power?*, Bruxells.
- Vukadinović, S. (2000), *Stratifikacija društva i kvalitet života*, Univerzitet Crne Gore, Podgorica.

Vukadinović, S. (2001), „Normativna shvatanja strukture južnoslovenskog društva do početka 80-ih godina XX vijeka“, *Pravni zbornik*, Podgorica, 1-2.

CORE VALUES OF EUROPEAN INTEGRATION IN LIGHT OF GEOPOLITICAL CHANGES

Summary

Changes in the geopolitical developments and the changing values of the underlying phenomena. To account political and economic interests are willing to depart from the principles and values of civilization. The process of european integration is the way and manner the consolidation of the entire social structure based on the principles of generally applicable standards. Presentation of the social structure in the form of the integration process to which the request is to be submitted to all substructure segments. European integration process not only contributes to the state, but society as a whole, and its social structure ultra vires. Integration processes are imperative transition substructure all segments on the principles of universality, non-sectarianism. Of course, such a thing does not apply only to countries that are moving in this process, but also to those that are integrated. I can not be one standard for one country or group of countries and another for others. Put the integration of the interest of all citizens, and includes the totality of the social construction of structural parts. Integration processes do not suffer from politicization, more full commitment to it ultra vires, all constituents of the social structure. Especially important segment substructure in that part of the law as a set of norms that should govern the integration process according to the generally valid principles and who has special value. The basic rights dimension in the process of integration is respect for legal norms. In this sense, the creation of conditions and preconditions for its implementation is imperartivni application period of European integration. Integration in terms of institutions must be accompanied by clear and precise legislation, in line with European legal standards. Because, in addition to integration instuitucionalnog can have access and non-institutional approach, which requires some other standards. Such an approach is contrary to the law of correlation - european integration. Geostrategic turmoil should not, logically, to change, and thus undermining the system of values that are fundamental for the process of integration.

Key words: Values, European Integration, Law, Awareness, Individualism, Relativism